

KORXONANING MOLİYAVIY BARQARORLIGINI BOSHQARISH MEXANIZMI

H.N.Jabborova¹

1. Andijon davlat texnika instituti, Andijon, O'zbekiston.

Correspondence: Jabborova Hilola Numanovna, Andijan State Technical Institute, Andijan, Uzbekistan. **e-mail:** hilola1588@gmail.com

Received: 27 July 2025; **Accepted:** 26 August 2025; **Published:** 30 September 2025.

Abstract. Mazkur maqolada korxonaning moliyaviy barqarorligini ta'minlash masalalari hamda uni boshqarish mexanizmining mazmun-mohiyati ilmiy-nazariy jihatdan yoritilgan. Moliyaviy barqarorlikni shakllantirishda joriy aktivlar va majburiyatlar harakatini muvofiqlashtirish, moliyalashtirish manbalarining oqilona nisbatini ta'minlash, shuningdek to'lov qobiliyati va likvidlik darajasini boshqarishning ahamiyati asoslab berilgan. Tadqiqot natijalari korxonalarda moliyaviy-iqtisodiy boshqaruv tizimini takomillashtirish orqali ularning barqaror rivojlanishini ta'minlash mumkinligini ko'rsatadi.

Keywords: moliyaviy barqarorlik, moliyaviy boshqaruv, likvidlik, to'lov qobiliyati, ishlovchi kapital, sof aylanma mablag'.

Kirish. Bozor iqtisodiyoti sharoitida korxonalar faoliyatining barqarorligi, ularning moliyaviy holati va raqobatbardoshligi bilan chambarchas bog'liqdir. Ayniqsa, iqtisodiy beqarorlik, bozor kon'yunkturasining tez-tez o'zgarib turishi, moliyaviy resurslar tanqisligi sharoitida korxonalarning moliyaviy barqarorligini ta'minlash masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Shu bois moliyaviy barqarorlikni nazariy va amaliy jihatdan chuqur o'rganish zamonaviy iqtisodiy tadqiqotlarning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Moliyaviy barqarorlik korxonaning ishlab chiqarish va xo'jalik faoliyatini uzluksiz olib borishi, majburiyatlarini o'z vaqtida bajarishi hamda tashqi moliyaviy manbalarga qaramlik darajasini kamaytirishda muhim omil hisoblanadi. Shu boisdan, korxonaning moliyaviy barqarorligini ta'minlash va uni boshqarish mexanizmini shakllantirish dolzarb ilmiy-amaliy vazifalardan biri hisoblanadi.

Asosiy qism. Korxonaning moliyaviy barqarorligi daromadlar hajmining xarajatlarga nisbatan barqaror ustunlikka ega bo'lishi, pul mablag'laridan mustaqil va erkin foydalanish imkoniyati hamda ishlab chiqarish va realizatsiya jarayonining uzluksizligini ta'minlash bilan tavsiflanadi.

Mazkur tushuncha korxonaning umumiy iqtisodiy barqarorligining muhim tarkibiy qismi bo'lib, moliyaviy resurslarning yetarliligi, pul oqimlarining muvozanati va ularning samarali boshqarilishi orqali namoyon bo'ladi. Moliyaviy barqarorlik korxonaga o'z faoliyatini ma'lum davr davomida mustaqil ravishda olib borish, kredit majburiyatlarini bajarish va ishlab chiqarish jarayonini moliyalashtirish imkonini beradi.

Korxonaning moliyaviy barqarorligini tahlil qilish quyidagi asosiy yo'nalishlarni qamrab oladi:

- moliyaviy holatni har tomonlama va xolis baholash;
- to'lov qobiliyati va likvidlik darajasini aniqlash;
- moliyaviy resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish imkoniyatlarini belgilash;
- kelgusidagi moliyaviy natijalarni prognozlash.

Korxonaning o'z joriy aktivlariga ega bo'lishi uning moliyaviy barqarorligi va to'lov qobiliyatini ta'minlovchi asosiy shart hisoblanadi. Ushbu aktivlarning shakllanishida korxona foydasi muhim manba sifatida maydonga chiqadi.

Korxonaning moliyaviy barqarorligini boshqarish mexanizmi moliyaviy resurslarni shakllantirish,

taqsimlash va ulardan foydalanish jarayonlarini o'z ichiga oladi. Ushbu mexanizmning markazida ishlovchi kapitalni, ya'ni joriy aktivlar va joriy majburiyatlar nisbatini samarali boshqarish masalasi turadi.

Moliyaviy barqarorlikni boshqarish mexanizmining tarkibiy qismlari:

- Boshqaruv subyekti – korxona rahbariyati va moliyaviy-iqtisodiy xizmat;
- Boshqaruv obyekti – moliyaviy resurslar, joriy aktivlar va majburiyatlar;
- Boshqaruv usullari – rejalashtirish, tahlil qilish, nazorat va prognozlash;
- Moliyaviy vositalar – sof aylanma mablag', likvidlik ko'rsatkichlari, to'lov taqvim, moliyaviy hisobotlar;

- Natija – moliyaviy mustaqillikni ta'minlash va bankrotlik xavfini kamaytirish.

Joriy aktivlar tarkibiga zaxiralar, pul mablag'lari, qisqa muddatli moliyaviy investitsiyalar hamda debitorlik qarzlari kiradi. Joriy majburiyatlar esa qisqa muddatli kreditlar va kreditorlik qarzlardan iborat bo'lib, ularning joriy aktivlardan farqi sof aylanma mablag' miqdorini aniqlash imkonini beradi.

Moliyaviy barqarorlikni ta'minlashda rejalashtirish jarayoni muhim ahamiyat kasb etadi. Rejalashtirish orqali pul mablag'larining shakllanish manbalari va ulardan foydalanish yo'nalishlari o'zaro muvofiqlashtiriladi. Ushbu bosqichda to'lov taqvim ishlab chiqilib, moliyaviy oqimlar vaqt va miqdor jihatidan tartibga solinadi.

Joriy boshqaruv jarayonida moliyaviy axborotlar tahlil qilinib, ichki hisobot, nazorat va audit shakllari orqali boshqaruv qarorlarini qabul qilish uchun zarur ma'lumotlar shakllantiriladi.

Moliyaviy barqarorlik darajasini baholashda nisbiy ko'rsatkichlardan keng foydalaniladi. Jumladan, avtonomiya koeffitsienti, moliyaviy qaramlik koeffitsienti, joriy va tezkor likvidlik ko'rsatkichlari korxonaning moliyaviy holatini chuqur tahlil qilish imkonini beradi. Ushbu ko'rsatkichlar orqali korxonaning tashqi moliyaviy manbalarga qanchalik bog'liqligi, qisqa muddatli majburiyatlarni o'z vaqtida qoplash qobiliyati hamda moliyaviy risk darajasi aniqlanadi.

Shuningdek, moliyaviy barqarorlikni mustahkamlashda foydani oqilona taqsimlash muhim ahamiyatga ega. Korxona foydasining bir qismini ishlab chiqarishni kengaytirish, zaxira jamg'armalarini shakllantirish va innovatsion loyihalarni moliyalashtirishga yo'naltirish moliyaviy mustaqillikni kuchaytiradi. Bu esa korxonaning uzoq muddatli rivojlanish strategiyasini ta'minlashga xizmat qiladi.

Zamonaviy sharoitda moliyaviy barqarorlikka ta'sir etuvchi tashqi omillarni ham hisobga olish zarur. Bozor kon'yunkturasi, inflyatsiya darajasi, soliq siyosati, kredit resurslarining mavjudligi va foiz stavkalari korxonaning moliyaviy holatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli moliyaviy boshqaruv jarayonida tashqi muhitni muntazam monitoring qilish va moslashuvchan moliyaviy strategiyani ishlab chiqish talab etiladi.

Korxonaning moliyaviy barqarorligini ta'minlash kompleks va uzluksiz jarayon bo'lib, u samarali moliyaviy boshqaruv, puxta rejalashtirish, doimiy tahlil va nazorat orqali amalga oshiriladi. Moliyaviy barqarorlikning yuqori darajasi korxonaning raqobatbardoshligini oshiradi, iqtisodiy xavflarga chidamliligini kuchaytiradi va barqaror rivojlanish uchun mustahkam moliyaviy asos yaratadi.

Xulosa

Xulosa o'rnida ta'kidlash joizki, korxonaning moliyaviy barqarorligini boshqarish mexanizmi moliyaviy resurslardan oqilona foydalanish, o'z va qarz mablag'lari nisbatini maqbullashtirish hamda to'lov qobiliyati va likvidlikni doimiy nazorat qilishga asoslanadi. Moliyaviy-iqtisodiy xizmat faoliyatining samarali tashkil etilishi korxonaning moliyaviy barqarorligini mustahkamlash, xatarlarni kamaytirish va bozor sharoitida barqaror rivojlanishni ta'minlashga xizmat qiladi.

Shuningdek korxonaning moliyaviy barqarorligi uning iqtisodiy barqarorligi va raqobatbardoshligini ta'minlovchi muhim omillardan biri hisoblanadi. Moliyaviy barqarorlik daromadlar va xarajatlar o'rtasidagi muvozanat, pul oqimlarining samarali boshqarilishi hamda moliyaviy resurslardan oqilona foydalanish orqali ta'minlanadi.

Moliyaviy barqarorlikni boshqarish mexanizmining samarali ishlashi korxonaning moliyaviy

mustaqilligini mustahkamlaydi, bankrotlik xavfini kamaytiradi va ishlab chiqarish jarayonining uzluksizligini kafolatlaydi. Shuningdek, moliyaviy rejalashtirish, tahlil va nazoratning uzviyligi korxonaning uzoq muddatli rivojlanish strategiyasini amalga oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

- [1] Xolmo'minov X. Menejment asoslari. — Toshkent: "Yangi asr avlodi", 2018. — 320 b.
- [2] Sattorov Sh. S. Korxona iqtisodiyoti va menejment. — Toshkent: "Fan", 2019. — 356 b.
- [3] Shermuhamedov A. A. Korxona moliyasi. — Toshkent: "Iqtisod-Moliya", 2020. — 288 b.
- [4] Abdurahmonov Q. X. Moliyaviy menejment. — Toshkent: "Sharq", 2019. — 304 b.
- [5] Балабанов И. Т. Финансовый менеджмент. - Москва: финансы и статистика., 2018. — 512 s.
- [6] Ковалев В.. . Ковалев В. V. Анализ финансового состояния предприятия. - кт, 2020. — 432 s.
- [7] Brealey R., Myers S., Allen F. Principles of Corporate Finance. — New York: McGraw-Hill Education, 2020. — 976 p.
- [8] Ross S. A., Westerfield R., Jordan B. D. Fundamentals of Corporate Finance. — New York: McGraw-Hill Education, 2019. — 720 p.
- [9] O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmonlari va qarorlari:
"2022–2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida". — Toshkent, 2022.